

H.C. Andersen og Orienten - "At rejse er at leve"
af Eva Fock

H.C. Andersen og Orienten
- om det Osmanniske Rige og Janitsharerne

Da H.C. Andersen d. 21. april 1841 ankom til Konstantinopel var byen stadig hovedstad for Det Osmanniske Rige.

"Den Fremmede bør først af alt i Constantinopel besøge Bazarerne; det er da med eet at træde ind i den uhyre Stad; man overvældes ved Skuet, Pragten og Tummelen; det er en Bistade man kommer ind i, men hver Bi er en Perser, en Armenianer, en Ægypter, en Græker. Orient og Occident holder her stort Marked. En saadan Trængsel, en saadan Forskjellighed af Costumer, en saadan Grupperen af Handels-Artikler opviser ingen anden Stad."(En digters bazar, s. 79).

Sultan Abd al-Majid (Abd al-Mejid eller Abdulmecit) havde to år forinden overtaget tronen efter sin far, Mahmud II. Men det Osmanniske Rige, som i sin storhedstid i 1600-tallet havde strakt sig fra Wien øst og syd om Middelhavet helt til Marokko grænse i det vestlige Nordafrika og langt videre sydøst på, var her midt i 1800-tallet skrumpet anseeligt ind. Under Mahmud IIs ledelse havde de allerede mistet Bessarabia (området nordvest for Sortehavet, mellem floderne Prut og Dniester, omkring det nuværende Rumænien, Moldavia og Ukraine) til russerne, og den serbiske tilknytning var blevet løsere. Grækenland havde kæmpet for selvstændighed, og tabt i første omgang. Men i anden omgang lykkedes det, med hjælp fra britiske, russiske og franske tropper. De hjalp ligeledes Egypten til løsrivelse fra osmannerne i 1839. Under Abd al-Majid og hans efterfølger, broren Abdul Aziz, fortsatte opløsningen.

Janitsharerne var osmannernes elitetropper, oprindeligt en stærk, disciplineret og effektiv hær bestående af krigsfanger og unge kristne som var tvunget i tjenesten, og som alle blev tvunget til at konvertere til islam. På sin vis symboliserede de hele kernen i Det Osmanniske Rige, nemlig at der kun var en ringe etnisk bevidsthed i befolkningen. Det Osmanniske Rige var nok baseret på et tyrkisk dynasti og det blev af europæerne betragtet som sådan. Men de etniske tyrkere var hele tiden kun én af mange etniske grupper. Hvorvidt man var tyrker, araber, kurder etc. havde kun en lille betydning i datidens rige, i forhold til det at være muslim og osmanner, i nævnte rækkefølge. Og mangfoldigheden var stor i det enorme rige, hvilket i særlig grad blev afspejlet i hovedstaden. Tyrkere, arabere, persere, bulgarer, armenere, grækere var blot nogle af de mange folkeslag som havde deres liv i Konstantinopel.

Gradvist var det blevet så attraktivt at indgå i janitsharkorpset, at de lokale muslimer bl.a. ved hjælp af bestikkelse overtog pladserne, som derefter kom til at gå i arv. Herved slækkedes de strenge krav gradvist og hæren blev mindre disciplineret. Den lokale tilknytning betød også at janitsharerne, som var fordelt over hele det enorme rige, ikke mindst i de sårbare yderområder, blev en del af befolkningen. Herved kunne lokale interesser opprioriteres, og der opstod direkte modsætninger mellem den centrale ledelse omkring sultanen og de lokale embedsmænd ude omkring.

I kølvandet på denne ændring af korpsets sammensætning, og de politiske forandringer i det hele taget, vandt janitsharerne en så stor magt op gennem 1700-tallet og starten af 1800-tallet, at det til sidst blev en for stor trussel for sultanen. Det

H.C. Andersen og Orienten - "At rejse er at leve"

af Eva Fock

førte i 1826 til at Sultan Mahmud II og hans loyale tropper slog til mod janitsharerne, som blev slået i deres kaserner.

"Over Mahmuds Kiste, da de havde ført den herhid, spændtes et Telt. Rig og Fattig forundtes Adgang, gamle Mænd græd, saa elsket var han, han, der styrtede Janitscharerne, indførte frankisk Disciplin og Klædning. Rundt om Teltet reiste sig imidlertid Bygningen, som vi nu see; først da Kuplen var sat, da Halvmaanen skinnede i Solen deroppe, løstes Teltet over Kisten der var vædet med Taarer." (En digters bazar, s. 86)

Derefter var korpset kun af symbolsk betydning, bl.a. som et musikregiment. Janitsharerne havde nogle såkaldte methorkestre tilknyttet, uden for Tyrkiet ofte omtalt som janitshar-orkestre. Det har været nogle frygtindgydende orkestre i sin tid. Ældre beskrivelser fra 1600-tallet omtaler mindst 50 musikere på bækkener, trompeter, pauker, den tyrkiske halvmåne (også kaldet 'Muhammeds fane' eller 'janitsharspil'), davul (stortromme) og zurna (skalmeje). I særlige tilfælde tales om flere hundrede musikere på disse larmende instrumenter:

"The five hundred trumpeters raise such a din that Venus begins to dance, and the skies resound.... All these players of the drum, kettledrum and rattle march past together, beating their different kinds of drums in rhythmic unison, as Châma-Pûr's army was marching by." (Pallis, s. 181).

Det er i denne musikalske funktion at vi hører om janitsharerne fra H.C. Andersen. Flere gange i løbet af hans få dage i byen gjorde det imponerende orkester et stort indtryk på H.C. Andersen.

Traditionen med at bruge orkestre rundt om i byen var af ældre dato. Ud over at støtte soldaterne i krig (alle regimenter havde deres egne orkestre) havde janitsharermusikerne også traditionelt en række fredelige hverv. Sultanens eget orkester spillede to gange dagligt på paladsgrunden, første gang kl. tre om morgenen for at vække folk så de ikke kom for sent på arbejde. Desuden marcherede både sultanens orkester og regimenternes orkestre ved processioner og officielle lejligheder (som den man kan læse om ovenfor). Endelig spillede de også til private fester.

Ikke mindst vækkede repertoireet H.C. Andersens opmærksomhed. Flere gange i løbet af de kun fem dage H.C. Andersen var i byen oplever, og beskriver, han janitsharer som spiller ved forskellige lejligheder. Og hver gang er det europæisk musik:

"Paa forskjellige Steder i Gaden vare Musikcorps opstillede, det ene afløste det andet, især med Nummere af Rossinis Vilhelm Tell! pludselig forstummede disse, og den unge Sultans Yndlings-Marsch begyndte; den er komponeret af Donizettis Broder, der er ansat her som Capelmester. Dultanen kom; foran ham førtes et Tog af arabiske Heste, med endnu prægtigere Skabarak, end dem vi før saae. Rubiner og Smaragder dannede Sløifer ved Hestenes Øren, de Saffians Tøiler vare oversaaede med funklende Stene, og Sattel og Tæpper broderede med Perler og Juveler! det var en Pragt, som saae vi, hvad Lampens Aand havde skabt for Aladdin." (En digters bazar, s. 102).

H.C. Andersen og Orienten - "At rejse er at leve"

af Eva Fock

Den markante vestlige indflydelse på musikken skal ses i lyset af hele den politiske situation. Sultan Abd al-Majid var under stærk indflydelse fra den britiske ambassadør, som var stærkt engageret i forsøgene på at overtale sultanen til at indføre vestlige reformer, og dermed indirekte overtage dele af ledelsen. I det hele taget gik det på mange områder stærkt med den vestlige indflydelse. Som det tydeligt fremgår var den vestlige indflydelse ikke, som mange måske tror, knyttet til oprettelsen af Kemal Atatürks nye tyrkiske republik i 1922, men var igangsat allerede i starten af 1800-tallet, ja i nogle tilfælde tidligere.

At musikken indgik i en politisk sammenhæng var heller ikke ny, hverken der eller i det hele taget. I 1543 sendte den franske konge François I bl.a. et orkester som gave til Sultan Suleyman den Store. Men musikerne blev returneret, da sultanen vurderede at deres musik ville korrumpere tyrkernes virile ånd!

Og ingen tvivl om viriliteten i janitsharmusikken. Fra 1300-tallet og helt op gennem 1600-tallet indgik orkestrene i janitsharernes erobringer, både i Mellemøsten og i Europa. Men fra 1700-tallet skiftede de rolle, i takt med at de internationale relationer i højere grad kom til at bygge på diplomati. Først forærede den osmanniske sultan et orkester til Augustus II af Polen. Efter sigende gjorde det den russiske kejserinde så misundelig at hun i 1725 bestilte et helt orkester i Konstantinopel. Det blev til et 12-15 mands orkester – både instrumenter og musikere. Østrig og senere Preussen fulgte, men de fik kun instrumenterne. Det skabte stor moro da de osmanniske gesandter senere hørte tyskerne spille! England fik også nogle instrumenter, bl.a. paukerne, som her blev spillet af afrikanske musikere. Og musikken satte sit præg på datidens europæiske kompositioner. Tænk bare på Ouverturen til Mozarts opera 'Bortførelsen fra Seraillet' fra 1782.

Komponisten Giuseppe Donizetti, som var bror til den kendte italienske operakomponist Gaetano Donizetti, var ansat ved sultanens hof fra 1828 til sin død i 1856. Han var chef for musikken ved det osmanniske hof, leder af janitsharerne og lærer for hoffets medlemmer. Han bragte den europæiske musik til landet og sørgede for at også flere andre europæiske komponister og musikere blev tilknyttet det osmanniske musikliv. Europæiseringen af hoffets musikliv fandt sted på bekostning af den traditionelle osmanniske musik, hvis komponister og musikere måtte forlade deres stillinger, og i stedet søge ud i byernes kaffehuse m.m. Herved forsvandt den traditionelle osmanniske hofmusik ud af hoffet, men til gengæld blev den mere tilgængelig for et større publikum.

Litteratur:

Fock, Eva (2003) *Musik omkring os*. København: Edition Wilhelm Hansen
Pallis, Alexander (1951) *In the days of the janissaries*. Hutchinson & co.
Shiloah, Amnon (1980) *Music in the World of Islam*. Detroit: Wayne State
The New Grove Dictionary of Music and Musicians (2001). London
Tidsskriftet Sfinx (1984) om Konstantinopel – Istanbul. Nr. 2, årgang 7.

Musik:

Turkish Military Band Music og Ottoman Empire. King Record CO. World Music Library (KICC 5101).
Liszt - Gaudeamus Igitur – Pièces d'occasion. Hyperion Records (CDA67034):
Giuseppe Donizetti: La le Sultan Abdul Médjid-Khan marche pour.

H.C. Andersen og Orienten - "At rejse er at leve"
af Eva Fock

Liszt - Rarities, Curiosities, Album Leaves and Fragments. Hyperion Records (CDA67414/7): Giuseppe Donizetti: La le Sultan Abdul Médjid-Khan marche pour (simple version).

D.F.E. Auber, Gustave III ou Le Bal Masqué. Arion (ARN 368220).